

מערך שיעור "שיר בבוקר בבוקר" - אמיר גלבע

כתבה: מירי זנודה

קהל היעד: כיתה י'

נושא העל: השיר "בבוקר בבוקר"

נושא: זיכרון ותקומה של הקמת המדינה.

המטרה: שיר מתוך החלק השני של תקומה בארץ ישראל, לפני כן המורה עבדה איתם על זיכרון במסגרת השואה. המטרה להעביר את השיר ולהדגיש את התחדשות העם בא"י בהקמת המדינה ולהראות באמצעות האמצעים האומנותיים כיצד הטבע נתנם כולו למשימה.

ת"ז של אמיר גלבע:

נולד בשם ברל פלדמן בשנת 1917 במשפחה יהודית באוקראינה, הוא למד עברית כבר מגיל צעיר ועלה לארץ בשנת 1937 ומשפחתו נספתה בשואה. לאחר עלייתו ארצה עסק בעבודות שהיו מקובלות על החלוצים- עבודות אדמה.

הוא התנדב לשירות הצבא הבריטי והשתתף בהעלאת ניצולי השואה לארץ ישראל. השיר "בבוקר בבוקר" התפרסם בספר "שרים בבוקר בבוקר" בשנת 1953. בתוך הספר ישנו קובץ של ארבעה שירים: שיר על אור, שיר אמונה, שיר שקט ותלול, שיר בבוקר בבוקר. גלבע זכה בשנה 1982 בפרס ישראל לשירה על "שירתו האישית, מקורית, המצאת סגנון אישי מבוקר עם לשון התרבות של העם". השיר גם מוכר מאוד בשמו "פתאום קם אדם בבוקר" שמבצע אותו שלמה ארצי.

על מה מדבר השיר?

השיר מדבר על התחדשות העם בא"י והקמת המדינה ומבטא התפעמות, התרוממות רוח ופליאה מהתעוררות העם לתחייה. קיימת פתאומיות של אדם אחד בודד ההופך לעם, כאשר הטבע והנוף מתגייסים לתחושת התרוממות העוטפת את האדם עם כל החושים-, חוש הריח והראיה בדרכו להתחלתו החדשה כעם.

יש בשיר גם התייחסות "לגבורות הדורות" כי "אדם שאין לו עבר אין לו הווה ועתידו לוט בערפל" (יגאל אלון), אי אפשר להקים מדינה ללא העבר שלנו.

קישור לשיר: [שיר בבוקר בבוקר / אמיר גלבע](#)

השיר פותח במילה "פתאום", מה פירוש פתאום?
יש תחושה של דבר לא צפוי, מין אירוע ניסי וגדול, תחושה של אדם הפרטי היחידי שמשמש
כפה לעם שלם, הרגשה של התעלות רוחנית.

מה מזכירות לכן המילים "מתחיל ללכת"?
הן מזכירות תינוק בצעדיו הראשונים, תופעה טבעית המבטאת ראשוניות. הדובר בשיר הוא
כמו תינוק שמתחיל ללכת את צעדיו הראשונים. בעוד תינוק שמתחיל ללכת בראשונה נופל,
מהסס, אך פה בשיר הדובר בטוח בעצמו ומרגיש שהוא חלק מעם גדול, מהיסטוריה בת אלפי
שנים. כל מי שהוא פוגש בדרכו הוא קורא לו לשלום, יש זהות אישית של אדם פרטי שמקבילה
ללאומיות.

מה הכוונה קורא לשלום?
יש לדובר תחושת שמחה פרטית של אדם בבוקר הרוצה לחלוק את השמחה שלו עם כל העולם,
גם במישור הלאומי, עם שמקים מדינה אחרי שהיה בגלות, עבר פרעות, נרדף, עבר את השואה,
ורצונו להגיע לארץ ישראל ולהקים מדינה, שיהיה שלום.
דבר נוסף, יש לנו במשפט ריבוי פעלים – קם, מרגיש, מתחיל ללכת, קורא. הפעלים האלה
מדגישים את העולים שהגיעו לארץ ישראל ועבדו בעבודת כפיים על אף שלא היו מורגלים לכך,
נלחמו במלחמות על הזכות לחיות במדינה הזאת.
ויש לנו את הצליל החוזר של החרוז הפנימי קם, אדם, עם.

"דגנים עולים מול פניו חריצי המדרכת"
מדרכת פירושה מדרכה, היכן הדגנים צומחים בדרך כלל!
דגנים צומחים בשדה אך בשיר יש צמיחה של שיבולי הדגן מתוך האבן. זה מבטא את התחושה
שיש חיים בתוך הדומם. מתוך האבן והשכול מדינת ישראל הוקמה.
הדגנים מסמלים את האנשים שנלחמו ועבדו קשה כדי להקים את מדינת ישראל.

מה זאת אזדרכת?
אזדרכת היא עץ נפוץ בעל תפרחת סגולה בהירה, המפיצה ריח חריף.
שתי השורות האחרונות בבית מראות שהטבע מקיף גם מלמטה וגם מלמעלה, יש לנו את חוש
הראיה של שיבולי הדגן שעולים מול פניו ומנגד הוא מריח את האזדרכת. הדובר חווה את
השמחה בכל חושיו דרך הטבע.

"הַטָּלִים רוֹסְסִים וְהָרִים רְבֹּא קָרְנִים – הֵם יוֹלִידוּ חֶפֶת-שֶׁמֶשׁ לְכָל־לֹוֹתָיו."

רוססים זהו פועל שנוצר מהשם "רסיסים". רסיסים זה חלק קטן מאוד מדבר מה.

גם הטל וקרני האור נוטלים חלק בחגיגת הטבע .

"וההרים ריבוא קרנים" ריבוא- עשרת אלפים, רבבה. ההרים שלוחים אלפי קרנים- אלומות

אור שמאירים ויוצרים חופת שמש לכלולותיו.

מה הטל וההרים מולידים לנו? **חופת שמש**. למה הכוונה?

חופה היא הדבר המקודש והטהור ביותר שיש לשני בין הזוג עם הקדוש ברוך הוא. החופה

מבטאת את שיאה של חגיגת הכלולות .

בשיר יש לנו חגיגת כלולות של האדם-העם וטבע הארץ. חופת השמש מזכירה את התיאור

המקראי "והוא כחתן יוצא מחופתו" (תהילים י"ט, ז). בשיר החתן הוא העם שמקדש את

הארץ. יש תחושה שהטבע משתתף בחגיגה הלאומית, גם ההר וגם הטל שניהם מקבלים

תכונות אנושיות (האנשה). הטבע הופך להיות הכלה שמתקשטת ומתקדשת לחתן שבשיר שלנו

כאשר החתן הוא עם ישראל ושניהם יחד יוצרים את חופת השמש. החופה בשיר יוצרת

מטאפורה, כי חופה היא יריעת בד הנמתחת בין ארבעה מוטות שמתחתיה עורכים את טקס

הנישואין היהודי, וכאן החופת שמש מקבלת משמעות נוספת- הטבע והאדם קושרים בניהם

את טקס הנישואים, נישואיהם של האדם עם הארץ המובטחת.

"והוא צוחק בגבורת דורות"- האדם צוחק ומאושר, הוא שומע את ההרים מספרים לו את

סיפורי הגבורה של הדורות, ההרים עוברים האנשה. אפילו ההרים זוכרים את העבר ולא

שוכחים, זוכרים את המלחמות את הגבורות.

"ונכלמות משתחוות המלחמות אפיים"- צירוף הפעולה המוחשית "להשתחוות אפיים" אל

המושג "מלחמות" יוצר תמונה של ישות המודעת לעצמה, המביעה בתנועה כניעה והתבטלות.

המלחמות נכנעות ומשתחוות בבושה, המלחמות מקבלות תכונה אנושית של בן אדם(האנשה).

הן קדות לעבר, שהיה במין כבוד לשלום שיגיע בעתיד, כל המלחמות שהיו נכנעות בפני העתיד

לאלף השנים צעירות לפניו, השנים הטובות שיבואו בתקווה ללא מלחמות.

"הוד אלף שנים מפכות במסתרים/ אלף שנים צעירות לפניו"

יש קיום בו זמני של העבר עם העתיד כל מרחב הזמן מתעורר לתחייה ברגע עוצמתי אחד.

"אדם שאין לו עבר אין לו הווה ועתידו לוט בערפל" (יגאל אלון), אלף השנים הצעירות

מסמלים לנו התחלה חדשה, רעננות, צמיחה.

"אלף שנים" – זהו ארמז המפנה אותנו אל יצירה אחרת וקושר אותה קשר אנלוגי-השוואתי בין הטקסט הנקרא לטקסט הנלמד.

לאיזה סיפור זה קושר אותנו?

אלף מזכיר לנו את אגדת עוף החול הקם לתחייה אחת לאלף שנים, ובכך גם נרמזת התקווה לעתיד רב שנים.

אלף השנים הבאות שיגיעו כמו מה הן יהיו?

"כפלג צונן" דמיינו לכן שאתם ביום חם ופתאום אתן רואות פלג, שזה נחל קטן אבל מימיו קרים ונעימים, כך השנים הבאות יהיו כמו נחל צונן ונעים.

"כשיר רועים" – מה הם שירי רועים?

שירים שנכתבו על פעולת רעיית הצאן, שהייתה המרכיב המרכזי ביצירת האתוס הציוני החדש בסמלה את העם כעדר פזור המתקבץ שוב במולדתו. רעיית הצאן אפיינה את תקופת המקרא ואת עיסוקם המרכזי של האבות ולכן היא מסמלת את שיבת ציון לארץ. השירים עסקו בהווי החיים ובנוף הארץ (חג גדיה זהו שיר רועים).

אלף השנים הצעירות יהיו כמו שירי רועים המסמלים את העם שמתקבץ שוב במולדתו. **"כענף"** – השנים הבאות יהיו כמו ענף, ענף יוצא מגזע העץ, והענף הראשי יכול להתפצל לענפים קטנים יותר, אשר יכולים להתפצל גם הם. כך השנים הבאות יצמיחו דברים חדשים וטובים והאנשים שיחיו פה יבנו את המדינה, יקימו בית, יולידו ילדים ויתרבו ויתפצלו גם הם.

ישנה מסגרת לבית הראשון שחוזרת בסוף השיר ויוצרת מין מבנה מעגלי.

"ורואה כי חזר האביב" – הדובר חוזר ומסכם את החוויה. התחדשות האביב אחרי החורף. **"הוריקן"** – הפך לירוק, הגיע האביב יש פריחה, צמיחה. מצד אחד היסוד הפלאי ומצד שני חלק מהיסוד המחזורי של הטבע – אחרי החורף יש גאולה, אביב הגיע פסח בא, סוף סוף הם הגיעו לארץ ישראל.

יש בשיר גירוי חזק של כל החושים, תחושת עוצמה. השיר שלפנינו מפעיל את כל החושים בכל הכיוונים: הראייה (מחריצי המדרכת אל צמרות העצים, מן ההרים שמסביב אל השמיים וריבוא קרני השמש), את חוש הריח (ניחוחות האזדרכת) ואת חוש המישוש (הטללים הרוססים, הפלג הצונן). הוא מרגיש גם את הנסתר מעין – את האנרגיה של השנים הבאות, שכבר קיימת ומפכה במסתרים. זו המרץ, האנרגיה המתפרצת דרך המדרכת בצורה של **'דגנים'.**

תחושת העוצמה מתבטאת בשדה סמנטי של צעירות: הבוקר, האביב, השנים הצעירות וגם הכוח והגבורה שהם קדומים וחדשים כאחד, משום שהם תמיד ראשוניים.

אילו מוטיבים חוזרים בשיר?

בשיר בולטים שלושה מוטיבים מרכזיים המשלימים זה את זה ונושאם משותף והוא תחייה, התחדשות ושיבה על החיים:

מוטיב צמיחה-המוטיב המרכזי בשיר: דגנים עולים מול פניו... וניחוחות. אזדרכת. כענף. חזר אביב. הוריקן אילן מול שלכת.

המוטיב ממחיש את הצמיחה של העם וההתחדשות.

מוטיב המים- הטללים רוססים, מפכות במסתרים, כפלג צונן...

מים זה הים. מים טבעיים מסמלים רעננות, נקי. זח וצח.

מוטיב האור-בבקר בבקר, ריבוא קרניים, חפת שמש, הגאולה כאילת השחר.

כיצד הכותרת באה לידי ביטוי בשיר?

ישנה תחושה של בוקר, כמו עבודת קודש, תחושה של השכמה והתעוררות לחיים. לא במקרה מוטיב האור והשמש מאוד דומיננטיים בשיר והם באים לסמל לנו תחושה של דבר טוב וחדש, התחלה של הקמת המדינה.

מבנה השיר:

מדוע בתי השיר לא מסודרים? כמה בתים יש בשיר?

בשיר יש שלושה בתים, (ארבעה שורות, שמונה שורות, ושתי שורות). הבית הראשון והשלישי הם מעין מסגרת לבית השני, חוץ מהשורה השנייה המסתיימת במילה "שלום" במטרה להבליט את הקריאה לשלום.

ישנו חרוז אחיד: ללכת\מדרכת\אזדרכת\ללכת\שלכת.

הבית האמצעי יוצא דופן, הוא מורכב משמונה שורות שונות באורכן- משורה בת עשר מילים, הפותחת את הבית, לשורה בת מילה אחת הסוגרת אותו. העובדה שרק ארבע מבין שמונה השורות חורזות בניהן, וגם לא במקומות קבועים, תורמת לזרימה החופשית של השורות ולהרגשת הדובר "כי הוא עם ומתחיל ללכת".

